

Οι λόγιοι ιερείς Γρηγόριος Κωνσταντάς και Θεόκλητος Φαρμακίδης

Αφιέρωματα / 1821-2021: Ανάσταση του Γένους / Ιστορία

Σωτήριος Μυλωνάς, Υποψήφιος Δρ. Θεολογίας

Γρηγόριος Κωνσταντάς

Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς δάσκαλος και λόγιος, επιχείρησε να αναδείξει τη γενέτειρά του, τις Μηλιές Πηλίου, σε ελληνόφωνο εκπαιδευτικό κέντρο. Ανέπτυξε έντονη συγγραφική και εκδοτική δράση και είχε ενεργή συμμετοχή στην προσπάθεια των συγχρόνων του Ελλήνων λογίων για την πνευματική άνθηση του Έθνους. Ταυτόχρονα, συμμετείχε και στα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης καταλαμβάνοντας και αξιώματα στο χώρο της παιδείας. Στα 1778 υπηρετεί ως ιεροδιάκονος στον επίσκοπο Σκοπέλου· είναι η περίοδος που μετονομάζεται από Γεώργιος σε Γρηγόριος[1].

Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η συμμετοχή του στα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης. Μόλις έλαβε χώρα η εξόρμηση του Δράμαλη και η καταστολή του κινήματος, κατευθύνθηκε νότια για να εξασφαλίσει τρόφιμα και βοήθεια στους πληγέντες. Πηγαίνει αρχικά στα Κύθηρα, μετά μαθαίνει πως ο Υψηλάντης και ο

Μαυροκορδάτος βρίσκονται στην Πελοπόννησο και αναχωρεί για τη Λακωνία. Στη συνέχεια μεταβαίνει στα Τρίκορφα Τριπόλεως, για να συμμετάσχει σε σύσκεψη, στην οποία παρευρίσκονται, εκτός από τους παραπάνω, και ο Θ. Νέγρης, ο επίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος, ο Ν. Βάμβας, ο Σκανδαλίδης και άλλοι πρόκριτοι. Αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης ήταν να γίνουν δύο κυβερνητικές επιτροπές για την ανατολική και τη δυτική Στερεά αντίστοιχα[2]. Εκεί χρίστηκε ως ένας από τους τρεις πληρεξουσίου της Μαγνησίας που στάλθηκαν στην Άμφισσα, ενώ αργότερα συμμετείχε στην Α΄ και Β΄ Εθνοσυνέλευση εκπροσωπώντας τη γεωγραφική περιοχή της Θεσσαλομαγνησίας.

Η κυβέρνηση που συγκροτήθηκε το 1824 τον διόρισε Γενικό Έφορο παιδείας αναθέτοντάς του την ευθύνη του ελέγχου της κατάστασης της εκπαίδευσης στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο[3]. Λίγο καιρό πριν ο ίδιος είχε γράψει μια ενημερωτική έκθεση με τίτλο *Έκθεσις περί της παιδείας για λογαριασμό του Ιταλού φιλέλληνα Cte Pecchio*. Το 1825 συντάσσει τον *Κανονισμό των καθηκόντων του Εφόρου* - προκειμένου να δώσει στην προσπάθειά του μια συστηματική μορφή- και ξεκινά την περιοδεία του στις Κυκλάδες. Έτσι, στα 1827 βρίσκεται ήδη στη Σύρο, όπου επισκέπτεται και επιθεωρεί τα σχολεία του νησιού, διδάσκει και ιδρύει ένα πρότυπο σχολείο εφαρμόζοντας την αλληλοδιδασκτική μέθοδο. Ορίζει δάσκαλο και διευθυντή τον παλιό του μαθητή Γεώργιο Κλεόβουλο και βοηθό του τον Φίλιππο Ιωάννου. Και στην Πάρο εγκαινιάζει αλληλοδιδασκτικό σχολείο, ενώ τον ίδιο χρόνο αναφέρεται η παρουσία του και στον Πόρο. Μετά την ολοκλήρωση της περιοδείας του θα συντάξει, συνεργαζόμενος με τον Γ. Γεννάδιο, μια αναφορά-πρόταση, όπου

θα αναφέρεται η ανάγκη για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών πραγμάτων της επαναστατημένης χώρας. Είναι αυτή που θα υποβάλλει και στον Καποδίστρια. Στη συνέχεια επισκέπτεται το Ναύπλιο, όπου θα λάβει μέρος μαζί με τον Άνθιμο Γαζή στην Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας[4].

Τον Μάρτιο του 1829 διορίζεται από τον Καποδίστρια μέλος της Τριμελούς Επιτροπής, η οποία οργάνωσε και διεύθυνε το Ορφανοτροφείο της Αίγινας. Αξιόλογοι συνεργάτες του σε αυτό το εγχείρημα υπήρξαν οι Θ. Φαρμακίδης και Α. Σούτσος. Ο ίδιος αναλαμβάνει την οικονομική διαχείριση του ιδρύματος και συντάσσει τον κανονισμό λειτουργίας του. Θα παραμείνει στη διοίκηση του ορφανοτροφείου μέχρι το 1833, ενώ μετά τη δολοφονία του κυβερνήτη θα επιστρέψει στις Μηλιές. Η κυβέρνηση των Βαυαρών που επέδειξε αδιαφορία για το έργο του με συνέπεια την παραγκώνισή του με την άφιξη του Όθωνα, τον ανάγκασε να αναχωρήσει για την τουρκοκρατούμενη τότε γενέτειρά του, γύρω στα 1835. Θα παραμείνει εκεί διδάσκοντας αφιλοκερδώς έως τις 6 Αυγούστου 1844, οπότε πεθαίνει πάμπτωχος[5].

Θεόκλητος Φαρμακίδης

Ο Θεόκλητος Φαρμακίδης υπήρξε ο «πολιτικός Θεολόγος» του 18ου αιώνα . Ήταν μια εκκλησιαστική μορφή που είχε πολλά κοινά με τον πατέρα της Εκκλησιαστικής ιστορίας, τον Ευσέβιο Καισαρείας. Η συμβολή του στον Αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας ήταν εξαιρετικά σημαντική και καθοριστική.

Το Μάιο του 1821, έφτασε στην Ηπειρωτική Ελλάδα για ν' αγωνιστεί μαζί με τ' αδέρφια του κι από εκεί πήγε στις Σπέτσες και στη συνέχεια στα Βερβαίνα, για να γίνει μέλος του επιτελείου του πρίγκιπα [Δημήτριου Υψηλάντη](#). Εξέδωσε την πρώτη ελληνική εφημερίδα «Σάλπιγξ Ελληνική», [\[6\]](#) την 1η Αυγούστου 1821 στην Καλαμάτα, σε τυπογραφείο που του προμήθευσε από την Τεργέστη ο [Δημήτριος Υψηλάντης](#). Στο πρώτο της φύλλο, η εφημερίδα, η πρώτη ελεύθερη και ελληνική κυκλοφόρησε στα πρώτα εδάφη που είχαν απελευθερώσει οι Έλληνες, δημοσίευσε την Προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη της 24ης Φεβρουαρίου του 1821, από το Ιάσιο για την επανάσταση στην Μολδοβλαχία. Στο αμέσως επόμενο φύλλο φιλοξένησε την έκκληση του Υψηλάντη στους κατοίκους της Λειβαδιάς, για πολεμική εγρήγορση και ομόνοια, αλλά και αποφυγή κακοποίησης άοπλων Τούρκων. Στο τρίτο φύλλο, το οποίο ήταν και το τελευταίο, δημοσιεύτηκε η του δήλωση του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη και της Μεσσηνιακής Συγκλήτου, με την οποία γνωστοποιούσαν στους Ευρωπαίους ότι οι Έλληνες ξεσηκώθηκαν για να κερδίσουν την ελευθερία τους. Η κυκλοφορία της εφημερίδος διακόπηκε αίφνης, καθώς όπως είπε ο Φαρμακίδης, «Δεν ενέδωσα εις το δεσποτικόν μέτρον της προεξετάσεως»,[\[7\]](#) δηλαδή της προληπτικής λογοκρισίας. Τα τρία φύλλα της εφημερίδας σώζονται και φυλάσσονται στην Βιβλιοθήκη της Ελληνικής Βουλής.

Συμμετείχε ως πληρεξούσιος στις δύο πρώτες Εθνοσυνελεύσεις και διορίστηκε μέλος του Αρείου Πάγου Ανατολικής Ελλάδος, Έφορος της Παιδείας και της

Ηθικής Ανατροφής των Παίδων, στις 5 Ιουλίου 1823 και το διάστημα από το 1823 έως το 1825, δίδαξε μαζί με τον λόρδο Γκίλφορντ, τον μεγάλο ευεργέτη του, στην Ιόνιο Ακαδημία της Κέρκυρας. Το 1825 διορίστηκε διευθυντής του Εθνικού Τυπογραφείου και το ίδιο έτος έγινε αρχισυντάκτης της «Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος», της μετέπειτα «Εφημερίδος της Κυβερνήσεως». Μάλιστα, επί των ημερών του ενόσω ήταν διευθυντής και αρχισυντάκτης έλαβε χώρα τον Μάρτιο του 1826, μια από τις πρώτες απεργίες στην Ελλάδα, από τους τυπογράφους εργαζόμενους. Όπως γράφει ο Σκιαδάς, «... Αίτημα των απεργών ήταν η καταβολή των δεδουλευμένων μισθών τους, που ο επιστάτης της Εθνικής Τυπογραφίας, Θεόκλητος Φαρμακίδης, «ξεχνούσε» να καταβάλλει στην ώρα τους, και όταν αποφάσιζε να πληρώσει, πλήρωνε με «εθνικές ομολογίες» που δεν εξαργυρώνονταν παρά σε εξευτελιστικές τιμές από τους επιτήδειους της πιάτσας. Οι τυπογράφοι της Εθνικής Τυπογραφίας στο Ναύπλιο, δεν διέθεταν κανέναν άλλο πόρο πέρα από το μισθό τους ως υπάλληλοι του Δημοσίου και φυσικά κατέληξαν σε αυτή την απόφαση, αφού το μαχαίρι -η πείνα- έφτασε στο κόκαλο. Αλλά στην τόσο καθαρή αυτή ενέργεια των απεργών τυπογράφων ο Θεόκλητος Φαρμακίδης, από τον οποίο ζήτησε πληροφορίες το υπουργείο Εσωτερικών, δεν δίστασε να χαρακτηρίσει τον παλιό του συνεργάτη στην έκδοση της πρώτης Ελληνικής Εφημερίδος «Σάλπιγξ Ελληνική» ως «συνωμότη» και «αποστάτη»... », ενώ το 1827 παραιτήθηκε, αντιδρώντας στις κατηγορίες που του απέδιδαν. Ήταν οπαδός του «Αγγλικού κόμματος» του [Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου](#), γεγονός που τον έφερε σε σύγκρουση με τον [Ιωάννη Καποδίστρια](#), τον οποίο θεωρούσε φερέφωνο της ρωσικής πολιτικής και έγραψε επικριτική επιστολή εναντίον του, γεγονός που οδήγησε στην καταδίκη του και τη φυλάκισή του. Μετά την αποφυλάκιση του πήγε στην Ύδρα όπου ενώθηκε με την αντικαποδιστριακή παράταξη. Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, διορίστηκε στις 14 Απριλίου 1832 έφορος του Γενικού και Προκαταρκτικού Σχολείου στην Αίγινα. Για όλους τους παραπάνω λόγους θεωρήθηκε από κάποιους ως σημείον αντιλεγόμενον[8].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

[1] «Κωνσταντάς Γρηγόριος», "Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια , (1986), τ. 5, σ. 127.

[2] Κ. Βουρβέρης, (1974), »Γρηγόριος Κωνσταντάς», *Ελληνική Ανθρωπιστική Εταιρεία*,, σ. 16.

[3] «Κωνσταντάς Γρηγόριος», *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*,

τ. 5, σ. 128

[4] «Κωνσταντάς Γρηγόριος», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τ. 5, σ. 17.

[5] «Κωνσταντάς Γρηγόριος», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, (1986), τ. 5, σ. 128

[6] Δ. Μπαλάνος, (1937). [Εκατονταετηρίς 1837-1937 - Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών](#). τ. Α΄ Ιστορία της Θεολογικής Σχολής, σ. 5 και 6.

[7] Δ. Μπαλάνος, *Θεόκλητος Φαρμακίδης (1784-1860)*, σ. 232

[8] Γ. Μεταλληνός, «Επακριβώσεις στην ιδεολογική ταυτότητα του Θεόκλητου Φαρμακίδη», *Ελληνισμός μετέωρος*, τ. Β΄, σ. 168-183.

<https://bit.ly/3xBPCmN>